

e részében s egészében is ad. Tényekre, valóságokra, erényekre és elferdülésekre figyelmezteti a város közönségét, különösen a vezető tényezőket és az oktató világot. Könyvét igaz örömmel olvastam, mert egy oly pedagógus műve, aki nem hiúságból, nem mellékes célból, hanem a fővárosi pedagógiai élet és tevékenység felkeltéseért, magáért a legszentebb ügyért, a *nevelés* tökéletesbedéseért írta.

Az ilyen mű mindenkor nyeresége az ügynek.

Havas István.

Cser János: A magyar gyermek szókincse. Gyakorisági és korszótár. 1939. A Magyar Paedagogiai Társaság kiadása. (N. 8-r., 80 l.)

Szellemi életünk fejlődése jórészt a nyelv segítségével megy végbe, ennél fogva természetes, hogy a nevelők már régóta szükségét érezték a gyermeknyelv tudományos vizsgálatának. Nem érhetjük be azonban a beszélni tanuló kis gyermek nyelvének megfigyelésével, hanem a vizsgálatot ki kell terjeszteni az iskolába járó gyermek és serdülő ifjú nyelvére is, mert a tanítás eredményessége gyakran azon fordul meg, hogy mennyire ismerjük a tanulók szókincsét és nyelvi formakészletét. Ezért nagy örömmel kell üdvözlönnünk ezt a könyvecskét, mely hazánkban először kísérli meg annak megállapítását, milyen szavakat ismernek és használnak a 10—14 éves tanulók. *Cser Jánosé* az az érdem, hogy fáradtságos munka árán megajándékozta irodalmunkat ennek az életkornak első magyarnyelvű gyakorisági szótárával.

A mű először *A Gyermekek és az Ifjúság hasábjain* jelent meg (XXIX, 71—132), könyvalakban pedig a Magyar Paedagogiai Társaság Könyvtárának 7., helyesebben 6. füzeteként látott napvilágot *Gyulai Ágost* méltató előszavával. Két főrésze tagolódik: a bevezető fejtegetésre és magára a szótárra. A fejtegető részben tájékoztatást kap az olvasó az efféle korszótáraknak nevelésbeli fontosságáról, a kis gyermekkor nyelvvel foglalkozó hazai irodalomról, valamint az eddig megjelent s egy kivételével csupa idegennyelvű gyakorisági szótárakról. Azután ismerteti a szerző azt a módszert, amellyel megállapította a 10—14 éves magyar iskolás gyermekek beszédbeli szókincsét, vagyis leggyakrabban használt szavait, majd különféle szempontokból megvilágítva bemutatja vizsgáldásának legfőbb eredményeit s összefoglalja a belőlük levonható tanulságokat, köztük azt is, hogy a fiúk érdeklődése és a leányoké, mely fogalomkörökre irányul különösebben.

Az első felvetődő kérdés itt az, vajjon jó-e az a módszer, amellyel a szótár készült: a szabad képzetkapcsolásnak *Buckingham* ajánlotta módszere. Ez a módszer abban áll, hogy a kísérleti személyeknek 15 percen át szavakat kell írniok, minél többet, a szerint, amint a szavak éppen eszükbe jutnak. A főneveket névelő nélkül kell leírni, tulajdonnevek és ragozott szóalakok írása tilos, ismételni sem szabad a szavakat. A vizsgáldás eredményének számbavétele nélkül is nyilvánvaló, a szerző is nagyon jól tudja, hogy ez a módszer korántsem tökéletes. Ha ugyanis a tanulóknak beszédbeli szókincséről akarunk valóban megbízható képet kapni, akkor a beszédjüket kellene lejegyezni. Ez azonban összehasonlíthatatlanul nehezebb munka volna, mint azoknak a szavaknak osztályonként való összegyűjtése, amelyeket a tanulók egy-egy negyedóra alatt leírnak.

Még jobban kitűnik a módszer fogyatékosága a veve elért eredmény kritikai vizsgálatából. A majdnem négyezer szót magábanfoglaló szótár szerint ugyanis a tanulóknak leggyakrabban használt szava a *pad*. Ez a szó ezer gyermek (ötszáz fiú és ötszáz leány) közül 773-nak jutott eszébe, holott az: *anya* csak 74-nek, az *apa* 72-nek, a *nagyapa* meg éppen csak 8-nak, a *nagyanya* 5-nek, a *nagymama* pedig 2-nek. Ha elfogadjuk a szótár adatait, akkor a *szervusz* nem tartozik a tanulók használt szavai közé. Négy tanuló írta le a *katolikus* szót, kettő a *református-t*; az *evangelikus-t* és a *zsidó-t* egy sem. A *kardcsonyfa* szónak gyakorisági jelzőszáma éppúgy 2, mint a *szíratoszférá-é*. A szótár tanúsága szerint a tanulóknak használt szókincséből valók a következő számnevek: 1—10, 20, 30, 40, 50, 60, 100; 12; de nem használják a tanulók ezeket a számneveket: 70, 80, 90; 11, 13—19, 21. A tanulóknak leggyakoribb tíz szava: *pad, asztal, tábla, szék, ablak, ceruza, cipő, kép, toll, tinta*; ezek azt mutatják; hogy valójában a szabadnak mondott képzetkapcsolás sem egészen szabad, befolyásolja például a tanulók szeme előtt lévő környezet: a próbatétel helye. Gondolkodóba ejt bennünket az is, hogy a szótár szavainak 85%-a főnév, csak 8%-a ige és 7%-a egyéb fajta szó. A beszédben nyilván egészen más a szófajok aránya. Ez szintén arra vall, hogy Buckingham módszere megközelítőleg sem adhat hű képet a tanulóknak beszédbeli szókincséről.

Mindehhez hozzá kell még vennünk azt is, hogy a pusztá szóírásból nem derül ki, vajjon tudják-e a tanulók a leírt szónak a jelentését, pl. hogy mi az a *szíratoszféra*; márpedig a jelentés ismerete a szó használatának fontos feltétele. Hogyan döntjük el, hogy a leírt *ki* igekező-e, kérdő névmás-e vagy vonatkozó névmás; a *bár* főnév-e vagy kötőszó; az *az* névelő-e vagy mutató névmás; a *meg* igekező-e vagy kötőszó?

A gyermek használt szavainak jegyzéke minden bizonnyal jó szolgálatot tehet a tankönyvíróknak, mert útbaigazítást ad neki abban, mely szavakat kell megmagyaráznia a tanulóknak. De vajjon elég hitelesen leltározza-e a tanulók ajkán forgó szavakat az olyan szótár, amelyből a tulajdonnevekre kimondott tilalom miatt hiányzik az *Isten* szó, noha a 10—14 éves tanuló — sajnos — valószínűleg meglehetősen sűrűn esküdzik hiábavaló módon: *bizony Isten?* Vajjon igaz-e, hogy az ilyen korú tanuló nem él a *rá* szóval és sose mondé efféleket: *akaszd rá, ne ülj rá?* Vajjon elhiggyük-e, hogy a népnevek közül az *angol* és a *francia* már a 10 éves korban ismeretes szava az iskolás gyermeknek, a *német* és a *sváb* azonban csak a 11 éves korban válik ismert szóvá, a *román* és az *oláh* csak a 12 éves korban, a *portugál* és a *spanyol* a 13 éves korban, a *rutén* és a *tatár* a 14 éves korban, a *holland* és a *skót* pedig egyáltalában nem tartozik ennek a kornak ismeretes szavai közé?

Nem folytatom ezeket a kérdéseket, mert mindenképp dícséretes kezdeménnyről és buzdítással is támogató vállalkozásról van itten szó. Maga a szerző is látja, hogy a fővárosi gyermek nyelvének vizsgálata nem elegendő; a vidéki, falusi gyermekeknek sokban eltérő nyelve külön tanulmányozásra vár. Hangoztatja továbbá, hogy más módszerekkel is meg kell még vizsgálni az iskolás gyermekek szókincsét. Az én megjegyzéseimnek is az volt a céljuk,

hogy az alapvetésnek szánt munkát megillető elismerésen kívül rámutassanak a vizsgálati módszer tökéletesítésének múlthatatlan szükségességére. Bízunk benne, hogy a szótár lelkes és leleményes szerkesztője más, megbízhatóbb módszerek kidolgozásával is hozzá fog járulni annak a tudományos és gyakorlati szempontból egyaránt fontos célnak eléréséhez, hogy biztos ismeretünk legyen a magyar gyermek nyelvéről.

Nagy J. Béla.

Ungváry Iván János: A fasiszta nevelési eszmény és az új közoktatási törvény.

Budapest, 1940. 40 lap.

A szerző, ki a milánói egyetemnek lektora, e tanulmányával érdekes és értékes szolgálatot tett tanügyi irodalmunknak a legújabb olasz iskolareform ismertetésével, melyet »Carta della Scuola« címen *Giuseppe Bottai* olasz nevelésügyi miniszter valósított meg, a kiforrott fasiszta állameszme szellemében.

E törvény indokolása szerint a nemzetnevelők (tanítók és tanárok) nem tisztviselők, hanem katonák, a nemzeti eszme harcosai. A fasiszta iskolai rendben első helyen kell állnia a politikai érzék fejlesztésének; e célból valamennyi iskola tanrendjében egészen új tantárgyul szerepel az ú. n. »*Cultura Fascista*«, azzal a feladattal, hogy beavassa a növendékeket Olaszország mai politikai életébe, megismertesse velük a fasiszta kormányzat teljes rendszerét, kioktassa azokra a kötelességekre, melyekkel mint állampolgárok a hazának tartoznak. »*Nem tudok elképzelni — úgymond a miniszter — olyan tanárt, aki ne politizáljon az iskolában.*« Mily merő ellentétben áll ez az elv a régi felfogással, mely mindennemű politikát száműzött az iskolából!

A reform alkotója szerint jó tanár csak az lehet, aki a politikában járatos és a fasiszta tanoknak lelkes híve. Tanszékekre csak a fasiszta párt tagjai pályázhatnak. Az iskolának a napi politikába is bele kell kapcsolódnia s e célra a rádiót és filmet is felhasználnia. Minden tanuló kell hogy állampolgárnak, egy nagy közösség tagjának érezze magát az iskolázás első percétől kezdve.

Már előzőleg is ugyanezt a célt szolgálták az iskolákkal kapcsolatos *balilla* és *avanguardista* szervezetek (alsó, illetőleg felsőbb iskolákban), melyek nagyjából a mi cserkész-, ill. levanteintézményünknek felelnek meg. Ezeket az ifjúsági alakulatokat 1937-ben egy királyi rendelet »*Gioventù Italiana del Littorio*« (*G.I.L.*) elnevezés alatt egyesítette, 6-tól 21 évi életkorig. Az intézmény az egyetemeken és főiskolákon a Fasiszta Egyetemi Ifjúság (*Gioventù Universitaria Fascista*, — *G.U.F.*) alakulatában folytatódik. Ez alakulatok keretében végzi a serdülő ifjúság a katonás jellegű ú. n. *iskolaszolgálatot*, melyet egyénenként a gyakorlatok rendes végzését igazoló szolgálati könyvecskével (*libretto personale*) kell bizonyítani. Ezzel gondoskodik az állam egyúttal az ifjúság testneveléséről is a fejlődő életkor kívánalmai szerint, egybekapcsolva azt a testi munkára való neveléssel, az iskolával kapcsolatos műhelyekben.